

Бібліографічні посилання

1. **Габермас Ю.** Структурні перетворення у сфері відкритості. / Ю. Габермас. – Львів, 2000. – 318 с.
2. **Габермас Ю.** Філософський дискурс Модерну / Ю. Габермас. – К.: Четверта хвиля, 2001. – 424 с.
3. **Грамчук А. В.** Особливості становлення громадського суспільства в Україні: теорія і практика : автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / А.В. Грамчук. – О., 2001. – 19 с.
4. **Карнаух А. А.** Становлення політичної культури молоді в умовах демократизації сучасного українського суспільства: Автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.03 / А. А. Карнаух. – К., 2006. – 19 с.
5. **Хабермас Ю.** Будущее человеческой природы. На пути к либеральной евгенике? / Ю. Хабермас. – М. : Весь мир, 2002. – 144 с.
6. **Черноног Р. А.** Держава і громадянське суспільство: соціокультурні аспекти розвитку: автореф. дис... канд. філософ. наук: 09.00.03 / Р. А. Черноног; Ін-т філос. ім. Г.С.Сковороди НАН України. – К., 2003. – 20 с.
7. **Boettcher J.** Respect, Recognition, and Public Reason /James W Boettcher. // Social Theory and Practice. – Tallahassee. – Apr 2007. – Vol. 33. – Iss. 2. – 223 p.
8. **Habermas J.** Between facts and norms: contribution to a discourse theory of law and democracy / J. Habermas – Boston : Massachusetts Institute of Technology, 1996. – 605 p.

Надійшла до редколегії 21.02.2012

УДК 323

К. К. Хабарєва

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ПОЛІТИЧНИЙ КОМПРОМІС ТА ПОЛІТИЧНИЙ КОНСЕНСУС: ТОЧКИ ЗОРУ В СУЧАСНІЙ ПОЛІТИЧНІЙ НАУЦІ

Розглянуто політичний компроміс і політичний консенсус як взаємопов'язані явища політичного життя. Приділено увагу співвідношенню політичного консенсусу і політичного компромісу на різних рівнях політичної системи. Визначено приклади політичного консенсусу в сучасній Україні.

Ключові слова: політичний консенсус, політичний компроміс, громадянський мир, суспільна злагода, політична стабільність.

Рассмотрены политический компромисс и политический консенсус как взаимосвязанные явления политической жизни. Уделено внимание соотношению политического консенсуса и политического компромисса

Філософія і політологія в контексті сучасної культури Політологія
на разных уровнях политической системы. Определены примеры политического консенсуса в современной Украине.

Ключевые слова: политический консенсус, политический компромисс, гражданский мир, общественное согласие, политическая стабильность.

The paper considers a political compromise and political consensus as interrelated phenomena of political life. Courtesy regard to the proportion of political consensus and political compromise at different levels of the political system. Defined examples of political consensus in modern Ukraine.

Keywords: political consensus, political compromise, civil peace, social harmony, political stability.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Проблема змісту понять «політичний компроміс» і «політичний консенсус» є важливою для сучасної політології. В межах досліджень теоретичного вивчення політичної реальності важливим є узагальнення політичних практик компромісу. Важливою тезою є те, що політичний компроміс виступає частиною політичного консенсусу і, загалом, його конкретним результатом у вигляді домовленостей та прийнятих рішень. Для політичної практики поширеним є розуміння політичного консенсусу, як спільного способу мислення різних політичних акторів, або осіб, які беруть участь у політичному діалозі. Загалом, політичний консенсус сприймається в буденній громадській свідомості як єдність поглядів щодо певної проблеми. Розвиток політичних систем у різних країнах світу засвідчує, що політичний компроміс є технологією підтримки політичної стабільності. В цьому розумінні політичний компроміс – це система заходів сторін політичного конфлікту (прихованого або явного), спрямована на вирішення патової ситуації.

Найбільш поширеною формою політичного компромісу є вимушена згода сторін, яка ґрунтується на тимчасовому ситуативному балансі інтересів.

Однак умови перетворень політичної структури сучасної України, як оптимальний підхід до забезпечення стабільного політичного розвитку, передбачають наявність суспільної злагоди.

Сучасна політична наука потребує аналізу політичних ситуацій і проблем, як можливий політичний компроміс і роль і місце консенсусу, а також умови його виникнення в межах вітчизняної політичної системи. Вітчизняна політологічна і політико-філософська традиція визначають компроміс як результат консенсусу. Консенсус розуміється як наявність консолідованих політичних і ціннісних позицій, процес формування спільних поглядів у ході обміну думками. Ситуативні чинники політичного консенсусу не завжди відповідають концептуальним умовам визначення цього явища. Також великого значення набувають ідеологічні чинники політичного консенсусу, які представляють сформовані і обґрунтовані базові погляди соціальних груп і політичних акторів на ті чи інші політичні проблеми.

Проблему взаємодії політичного консенсусу і компромісу вивчають вчені СНД. Зокрема, А. В. Глухова [1] шукає відповідь на питання: чому

Політологія Філософія і політологія в контексті сучасної культури
в Росії так важко досягається згода? М. Очіров [3] вивчає політичний консенсус як форму взаємодії суб'єктів політичних відносин. І. Нуруллоєв [2] досліджує толерантну взаємодію як фактор сталого розвитку політичної культури. Однак подальший розвиток дослідного процесу передбачає представлення позицій щодо консенсусу і компромісу в політиці у межах політичного дискурсу США.

Актуальності для дослідження політичного консенсусу й політичного компромісу набувають політико-культурні чинники укладення угод та властивість і перспективи цих явищ в різних політико-культурних моделях. *Метою* статті є встановлення теоретичного і концептуального співвідношення політичного консенсусу, як політичного компромісу в сучасній політичній дійсності і політичній теорії. Як *завдання* визначається з'ясування політико-традиційних та інституційних засад політичного компромісу і політичного консенсусу.

Основний зміст статті. У сучасній світовій політичній науці відносини взаємовигідних поступок вважаються сутністю політичного компромісу, в той час як компроміс є осердям політики у демократії. Американський дослідник Клеренс Керсон [6] надає досить глибокий аналіз того, як функціонує політичний компроміс. Він визнає, що політика, як це стверджує конвенційна мудрість політичної науки, є мистецтвом компромісу. Ця ідея є досить правдоподібною, якщо люди діють по-різному, то яким чином можуть бути розв'язані розбіжності. Найбільшою альтернативою є компроміс або застосування сили. Звичайно, не досить добре буде для всіх постійно застосовувати збройні сили і боротьбу для утвердження своїх позицій. І тому з цього випливає, що компроміс є великим імперативом, навіть цінністю державного управління. Вільям Айнвехтер у статті «Свангелічний економічний та політичний компроміс» [7] стверджує, що доктрина компромісу є більш складною, ніж положення, розглянуті вище. Компроміс передбачає, що обидві сторони створюють підґрунтя, на якому вони подолають розходження. Однак в реальному житті дуже рідко результат досягається політичними засобами. Наприклад, уявимо країну, яка поділена на дві частини, де існує два погляди на тарифи. Одна частина населення схильється до вільної торгівлі, тоді як інші прагнуть протективного тарифу. Протекціоністи вносять до конгресу проект закону, який впроваджує протекціоністські мита на певні імпортовані товари. Компроміс у цьому випадку встановлюється між прибічниками вільної торгівлі та протекціоністами. Він буде включати нижчі рівні розуміння, ніж ті, що спочатку були заплановані і меншу кількість пунктів в списку захисту своїх положень. Така ситуація буде відповідати визначенню компромісу, але вона буде далекою від того, щоб розподіляти розбіжності. Сторона, яка сповідує вільну торгівлю погоджується не лише на кількісний компроміс, але також поділяє цей принцип, як такий. Сторона, яка є прибічником протекціонізму, починає встановлення своїх принципів, які були обґрунтовані тимчасово в питанні обсягу та рівня тарифів. Коротко кажучи, компроміс може бути встановлений, як противага одній стороні. Така практика складається в Сполучених Штатах у XX столітті.

К. Керсон [6] зазначає, що політичний компроміс є рідко розподілом спільних цінностей, але, зазвичай, він включає здачу принципів однією зі сторін. Основний зміст євангелічного політичного компромісу може бути пояснений через відхід від двох істотних біблійних доктрин в політичній сфері. По-перше, від керівної ролі панування Ісуса Христа, доктрини домінування Христа і управління всіма речами, по-друге, від панування влади біблійського закону. Євангелісти в теперішній час живуть згідно з компромісною політичною філософією колишніх поколінь християн, які відмовилися від авторитету Христа в політичній сфері заради плюралізму та змінили біблійний закон на природний закон. Фундаментальною політичною точкою зору сучасних євангелістів є відмова від божественного правління у сфері політики.

Пол Олівер [9] у матеріалі «Переговори в євразоні є моделлю для політичного компромісу в Сполучених Штатах» стверджує, що Європейський Союз рухається вперед завдяки системі спільних вірувань, яка дозволяє йому вирішувати складні питання. В умовах боргової кризи, падіння банків та ризиків Європейський Союз відповідає адекватно, оскільки на має іншого виходу, інакше, як допомогти втримати євровалюту.

Шеріл Столберг у аналітичній розвідці «Якщо ти хочеш компромісу, тоді роби його» [11] зауважує, що згідно з опитуваннями, проведеними у США, американці бажають, щоб політики в Вашингтоні дійшли компромісу з питання боргової кризи.

За Білом Бішопом [11], американці на сучасному етапі голосують так само, як «всі навколо». Отже, консенсус є основою компромісів щодо політичного вибору.

Джей Вулкер Сміт, топ-менеджер ф'ючерсної компанії (за даними Ш. Столберг [11]), проводить аналогію між політикою та сучасним ринком. У минулі десятиліття споживачі були вимушені купувати речі, які не були спеціальні створені для їх потреб. У теперішній час люди можуть придбати продукти, «від готових сніданків до комп'ютерів», створені спеціально під їх потреби. «Чому ж тоді американці мають йти на компроміс у купівлі в політиці, коли вони не йдуть на нього при купівлі сніданків?», – зауважує аналітик з США [11].

У статті «Теорія політичного компромісу» А. Діксіт, Г. Гросман, Ф. Гал [8] зазначають, що оптимальний компроміс у кожному моменті залежить не лише від того, яка партія перебуває при владі, і який ступінь популярності, але також від того, яким чином вона її набула в найближчий історичний період. Компроміс буде відрізнятися, коли партія з певним рівнем могутності була більш сильною в найближчому минулому в порівнянні з тим, як партія з тим же рівнем могутності, яка набула її з більш слабких позицій.

Алан Абрамовіч [4], політолог з університету Імері, вказує, що в 1960-х і 1970-х роках в таких штатах як Нью-Йорк, Каліфорнія, Іллінойс і Техас під час президентських виборів спостерігався розподіл між прибічниками різних кандидатів, але тепер, стверджує вчений, більшість великих штатів є однобічними в аспекті волевиявлення виборців. Таке саме політичне кластерування відображає рішення громадян у релігійній

Політологія Філософія і політологія в контексті сучасної культури
сфері та, навіть, рішення під час покупок. Девід Вассерман (за даними Ш. Столберг [11]), також підрахував, що 89% продуктових супермаркетів «Вол» в США підтримували Барака Обаму, в той час як 62% відвідувачів ресторанів «Крекер берел» підтримали Джона Маккейна. Якщо виборці шукають пояснення гіперактивності, або дисфункції, вони повинні просто подивитися на вулицю, – зазначає Вассерман. В 1980-х роках електорат республіканців і демократів відвідував церкви майже на одному рівні, але, як вказує Роберт Патнем у книзі «Американська благодать» [10], в останній час ті, хто підтримує республіканців, більше відвідують церкву, ніж ті, хто підтримує демократів.

Однак, згідно з класичними уявленнями (наприклад, Дж. Ролза) до тієї міри, до якої ліберальні демократії є заснованими на нормативному обґрунтуванні, поширеними є очікування, що права, закони і політика держави можуть бути сприйняті та підтримані з точки зору моралі, так само як з історичної або з правової точки зору.

Згідно зі стенфордською енциклопедією філософії, громадське обґрунтування є ключовою ідеєю сучасної ліберально-демократичної політичної теорії. Ідея, в основному, полягає в тому, що жоден режим не може бути легітимним, якщо він не є розумним з індивідуальної точки зору.

Висновки. Як свідчать сучасні політологічні дослідження, політичний компроміс не завжди є результатом політичного консенсусу. Така невідповідність виникає внаслідок ситуативних чинників політичного життя. Визначення передумов ситуативного політичного консенсусу є досить проблематичним і лежить у предметній сфері політичного прогнозування. Ситуативний компроміс є провідною формою досягнення політичної домовленості і підтримання статус-кво. Крім того, інституційний консенсус характерний перш за все для глобальних політичних форумів і макрополітичних суб'єктів. Прикладами політичного консенсусу є укладення угод у межах соціального партнерства. Також, ними є міжнародні угоди з великою кількістю учасників, наприклад, угоди великої сімки і великої двадцятки.

Політичні актори нижчого рівня взагалі ідуть на компроміси без врахування консенсусного підґрунтя. Тому тимчасові компроміси не є стійкими. Ціннісний консенсус характерний для політики локальних спільнот і місцевих громад.

У межах локальних політичних спільнот досягнення консенсусу в межах дискусій та обговорень є більш вірогідним, ніж на рівні загальнонаціональних політичних суб'єктів, таких як партії і державні органи. Також місцеві проблеми є більш конкретними і дозволяють піти на взаємні поступки з метою вирішення конкретних питань.

Нормативним обґрунтуванням політичного консенсусу, як підґрунтя політичного компромісу, є ліберальна політична теорія, яка стверджує, що в умовах свободи вибору, вільних і невимушених обговорень політичні актори схильні досягати згоди, ніж вступати у конфлікти. Також підґрунтям політичного консенсусу, як основи політичної діяльності і презентації політичних поглядів, є загальнолюдські цінності, серед яких провідну роль відіграють права людини. Прикладом співвідношення таких цінностей і політичного консенсусу є політична коректність у США, яка

Філософія і політологія в контексті сучасної культури Політологія
нівелює етнокультурні, расові і статеві ціннісні розмисли в межах політичної діяльності.

Для сучасної України політичний консенсус і політичний компроміс є апробованою технологією досягнення політичної стабільності. Консенсус періоду пізньої перебудови і компроміси в межах проголошення незалежності, укладення конституційної угоди 1995-го року, засвідчили можливість досягнення компромісу в умовах широких і ґрунтовних розбіжностей. Прикладами ситуативних тимчасових компромісів є парламентські компроміси в сучасній Україні, які складаються в межах законотворчої діяльності на основі балансу сил і інтересів. Це дозволяє стверджувати про прагматичний компроміс, як про провідну форму цього явища в політичній сфері сучасної України. Перспективами подальшого дослідження за темою, порушеної в даній статті, є визначення стандартів нормативного обґрунтування політичного компромісу на рівні Європейського Союзу.

Бібліографічні посилання

1. **Глухова А. В.** Почему в России так трудно достигается согласие? (политологический аспект проблемы). – Режим доступа : rsiabc.vsu.ru/irex/pubs/glukhova3.htm
2. **Нуруллоев И. Х.** Толерантное взаимодействие как фактор устойчивого развития политической культуры: Автореф. дисс. ... канд. полит. н. 23.00.02 / И. Х. Нуруллоев. – Душанбе, 2009. – 20 с.
3. **Очиров Н. Л.** Политический консенсус как форма взаимодействия субъектов политических отношений : дисс. ... канд. полит. н. 23.00.02. / Н. Л. Очиров. – Волгоград, 2006. – 163 с.
4. **Abramowitz A. I.** The Disappearing Center Engaged Citizens, Polarization, and American Democracy / A. I. Abramowitz. – Yale university press, 2010. – 208 p.
5. **Bishop B.** The Big Sort why The Clustering Of Like-Minded America Is Tearing Us Apart B. Bishop, G. Robert. – Режим доступа :
6. **Carson C. B.** The Fateful Turn: From Individualism to Collectivism 1880–1960 / C. B. Carson. – Irvington-on-Hudson; NY., 1963. – P. 148–149
7. **Einwechter W.** Evangelical Political Compromise / W. Einwechter. – Режим доступа : <http://darashpress.com/articles?page3>
8. **Gul F.** A Theory of Political Compromise / F. Gul, A. Dixit, and G. Grossman // Journal of Political Economy. – June 2000. – P. 108–112.
9. **Oliver P.** Euro Zone Negotiations Are Model For U. S. Political Compromise / P. Oliver. – Режим доступа : <http://www.policymic.com/articles/euro-zone-negotiations-are-model-for-u-s-political-compromise>
10. **Putnam R. D.** American Grace: How Religion Divides and Unites Us (Author) / R. D. Putnam, D. Campbell. – Simon & Schuster, 2010. – 688 p.
11. **Stolberg S.** You Want Compromise? Sure You Do / S. Stolberg. – Режим доступа : <http://www.nytimes.com/2011/08/14/sunday-review/you-want-compromise-sure-you-do.html>

Надійшла до редколегії 08.02.2012